

Amatörer

En filmhandledning från Svenska Filminstitutet

Bild: TriArt

Rek för åk 7 - gymnasiet

Lafors. Ett litet samhälle som en gång i tiden hade mycket att erbjuda. Nu en småstad bland många andra, med övergivna industrier och desperat behov av nystart. Problemet verkar vara på väg att lösas när en tysk lågpriskedja överväger att öppna en butik i samhället. För att öka tyskarnas vilja att etablera sig i staden, bestämmer sig kommunledningen för att producera en reklamfilm.

Då kulturbudgeten tagit slut tvingas ledningen att vända sig till lokala skolungdomar som till tjänstemännens stora fasa väljer bort idylliska bilder, till förmån för egna skildringar av orten. Filmen problematiserar vissa föreställningar om klass och ursprung, men också bilder av småstäder. Den väljer att nyansera cementerade idéer om representation i svensk film. Det handlar om människors levnadsvillkor utanför storstäderna men också om makten över den officiella berättelsen om Sverige.

Om filmhandledningen

Film är ett spännande och mångfacetterat pedagogiskt verktyg. Våra filmhandledningar är gjorda för att lotsa dig som lärare i att använda filmmediets många möjligheter i undervisningen. Eftersom du bäst känner dina elever bör åldersrekommendationen ses som en fingervisning. Handledningen kan användas som en förberedelse, och ett stöd och för att öppna upp för frågeställningar och diskussioner. Välj utifrån dina elevers behov, och den tid ni kan avsätta om ni vill diskutera utifrån tema, i samband med något särskilt skolämne eller djupstudera aspekter som exempelvis filmens form. Förbered er gärna genom att se filmens trailer och läsa någon artikel om dess bakgrund och regissör.

Filmen och läroplanen

När det kommer till grundläggande värden slår skollagen fast att: "... utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan ska gestalta och förmedla. Skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse (SKOLFS 2013:148)." Här kan man diskutera hur olika karaktärer i filmen beter sig – främst Aida och Dana men också andra – och varför. Hur ska man ordna ett samhälle så att även de som framstår som annorlunda känner sig delaktiga utifrån från sina egna liv och erfarenheter?

"Det svenska samhällets internationalisering och den växande rörligheten över nationsgränserna ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald. Medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar (SKOLFS 2013:148)." Lafors ger ett intressant perspektiv på dagens Sverige som har blivit mer och mer internationellt genom åren. Samtidigt värnar filmen om det lokala och regionala arvet. Filmerna kan användas som en språngbräda för diskussioner om den "glokala" världen där globala erfarenheter möts även i små samhällen som är präglade av internationella händelser.

Före och efter filmen

Visa filmens trailer och diskutera med klassen vad de får ut för information från den. Vilka bilder visas och varför? Vad får de för känslor – och varför – av bilderna, klippningen, utseendet, formen?

Känner klassen till Gabriela Pichler och/eller Jonas Hassen Khemiri? Om de gör det, från vilka sammanhang? Det kan vara värt att prata om Pichlers tidigare verk (*Äta, sova, dö, Skrapsår*) och Khemiris romaner, pjäser och offentliga inlägg. Denna bakgrund kan ge en förståelse för filmens handling och de teman som tas upp.

Handling

Till förtexterna hörs amerikansk countrymusik. Vi ser människor dansa, ridtävlingar, bingo. Det befintliga ljudet sänks och i stället spelas Summer wine av Nancy Sinatra och Lee Hazlewood. Efter filmens titel presenteras vi för huvudkaraktärerna Aida (Zahra Aldoujaili), Dana (Yara Aliadotter) och Musse (Fredrik Dahl). Alla tre befinner sig på plats, på "västernhelgen" i ett mindre samhälle.

Från festlighetsbilderna klipps det till en svartvit journalfilm som förklarar för publiken var handlingen är förlagd. Samhället heter Lafors och ligger i Västra Götaland. Från arkivfilmen klipps det till nutid. Fabriker som i journalfilmen verkade fulla med liv och arbete står nu tomma och övergivna. Hemma hos Aida sitter Dana och siktar på henne med sitt finger och avfyra ett låtsasskott. "Jaha, vad ska vi göra nu?" frågar Dana utan att få något svar.

Lafors kommunhus. På ett möte berättar kommunchefen att den tyska lågpriskedjan Superbilly är intresserade av att öppna ett varuhus i kommunen. Gruppen blir exalterad då möjligheten kan medföra upp till 1200 nya jobb. En delegation från Superbilly är på gång och ledningen försöker komma på ett bra sätt att göra reklam för kommunen. Då kulturbudgeten är slut kommer tjänstemannen Musse (Fredrik Dahl) på idén att engagera skolungdomar till att göra en kommunfilm.

Dana och Aida blir entusiastiska och filmar sig själva när de åker motorcykel. Olika människor intervjuas för att berätta om livet i Lafors. Allt verkar vara av intresse.

Kommunledningen kommer till skolan för att se vad eleverna producerat, men är inte nöjda med resultatet. Musse engagerar istället deras lärares make Roland, som är professionell filmare, att göra den kommunfilm ledningen önskar se.

Bild: TriArt

Bild: TriArt

Musse besöker sin mor Anusha på ett ålderdomshem. Hon har glömt svenskan och pratar bara sitt hemspråk tamil, ett språk han aldrig lärt sig, vilket gör att Musse och hon inte längre kan förstå varandra.

Dana och Aida inser att kommunen hyrt någon annan till att göra deras film. Danas mamma säger åt dem att sluta deppa och att de nu är fria till att filma vad de själva vill. Tjejerna åker till en affär för att intervjua kunder om Superbilly. Ett bråk uppstår mellan dem och en man vid kassan. Utanför affären bestämmer sig Aida för att ta en kundvagn och krascha den i mannens bil. Mannen lyckas ta tag i Aida och kastar henne mot marken.

Aidas moster upptäcker att hon har ett stort blåmärke vid sin högra axel och de båda flickornas familjer träffas.

Musse är på väg till den lokala puben där hans arbetslag ska fira att filmen är slutförd. Han dricker mycket och blir full. Tjejerna hittar honom i en sandlåda. Han har spytt och håller på att somna. När Dana ber Aida att sluta filma säger Musse ifrån och menar att de måste fortsätta filma. Han bjuder in dem till filmvisningen dagen efter, då reklamen ska visas för tyskarna.

Tyska delegationen har anlänt. Mötet ska börja med en videokonferens mellan Lafors och Tyskland när ledningen plötsligt meddelar att de avbryter hela satsningen för att istället investera i Östeuropa. Gruppen bestämmer sig för att ändå gå på bio och se reklamfilmen. Samtidigt har Dana och Aida bestämt sig för att lyssna på Musses råd och lyckats övertala människor de filmat till att komma till biografen. Biografen är full och kommungruppen tror att folket samlats för att se på deras film. Filmen är en typisk kommunfilm men på tyska. Den visar ett Lafors vi inte sett i *Amatörer* - golfbanor, kärnfamiljer, iscensatta situationer med lyckliga par. Aida och Dana går upp på scen mitt i filmen och avbryter den. Tjejerna berättar att de ska visa sin bild av Lafors. Vi får följa en diversifierad bild av ett samhälle, från rumänska migranter till vardags-sysslor och jobb. Dessutom har de lånat ut mobilkameran till några andra individer som filmat sin vardag och som visar upp sina bilder av Lafors. Efter ett tag undrar någon ur publiken hur lång filmen är. Dana svarar att den är fem och en halv timme lång varpå folk börjar sucka och lämna biografen.

Filmen visar Musses mamma på hemmet. Hon tittar in i kameran och sjunger en sång på tamil. Trots att några reagerar och ber henne sluta fortsätter hon att sjunga. Hennes blick möter Musses i biosalongen. Han gråter och ler samtidigt. Aida tittar mot honom, han vänder sig om och tittar mot henne och ler.

Kameran som lustfyllt vapen

I filmens första scen hör man amerikansk countrymusik och bilderna är inspelade med en mobiltelefon. Vi ser människor dansa en så kallad "Linedance". Kameran sänks ner och vi ser en del av en person som står bredvid. I fickan har hen en leksakspistol. Genom att inleda filmen med ett "amatörklipp" och inte filma med en riktig kamera, sätts tonen för hela filmen. På Svensk Filmdatabas hemsida presenteras filmen med en korthuggen mening: "Kameran – ett vapen med oändlig ammunition men begränsat batteri".

- Vad betyder det? Hur kan kameran användas som vapen, symboliskt och bokstavligt? Försök komma på händelser under 1900-talet och 2000-talet där filmkameran agerat ett politiskt vapen. Vad mer kan kameran användas till? Diskutera kamerans "vittnesroll" kring omvälvande händelser som revolutioner, protester och dylikt.

Pichler säger i en intervju hur det var när hon själv började filma. Allt var av vikt, att filma var lustfyllt. Det spelade ingen större roll vad man filmade, så länge man gjorde det. Man kan se Danas och Aidas filmande i ljuset av hennes svar. De upptäcker världen genom kameralinsen. Därför är också deras slutfilm 5 och en halv timme lång.

- Försök att tänka ut vad din egen film skulle handla om? Vilka vardagliga händelser skulle du ha med? Vilka familjemedlemmar och andra människor skulle få plats i filmen om ditt liv och din kommun? Varför? Vad skulle du vilja lyfta fram i filmen om din vardag?

"Om människor i ett medialiserat samhälle aldrig ser sig själva speglade så uppstår en känsla av att de inte finns eller är värda att skildra", säger Gabriela Pichler i en intervju som tidskriften FLM gjorde under inspelningen av *Amatörer*. Just den osynligheten gör filmen uppror mot. Ordet representation är viktigt i sammanhanget. Att presentera och representera någon är filmens huvuduppgift. Porträtterar man vissa individer som representanter för sin hela grupp/identitet kan de lätt utvecklas till att bli stereotyper. Under filmens första decennier användes kameran för många olika saker. Det gjordes spelfilmer, men också journal- och resefilmer av olika slag. Där kunde den som hade kameran skildra "de andra" på de sätten upphovsmakaren ville. Den som ägde kameran ägde också blicken.

- Vem är det som äger blicken över ett samhälle, och vad är det för slags samhälle man skildrar när man filmar det? Dana och Aidas bild av Lafors är annorlunda än den slutliga reklamfilmen. Varför?

Bild: TriArt

Vari ligger skillnaderna? Vilka är inkluderade och vilka är exkluderade?

Musses anledning till att engagera skolungdomar är att kommunen inte har pengar att hyra in en professionell filmskapare. Men han betonar ändå att mobiltelefoner är ett demokratiskt verktyg som tillåter alla att filma och skildra sin blick på livet och världen.

- Diskutera om det finns några skillnader i hur man kan använda kameran idag i jämförelse med för 50 eller 100 år sedan? Vilka skillnader finns det? Vad innebär teknikens framfart och mobilkamerans utveckling rent konkret? Om alla filmar, vilka ska titta på materialet? Finns det några faror i att alla skapar olika bilder av sin verklighet? Vilka kan det vara?

I en scen tittar eleverna på skolan på Rolands dokumentärfilmer om och från "Afrika". På ljudspåret hörs barns gråt och hans kommentar om att "hjälpen sällan kommer fram till de behövande". Eleverna ser obekväma ut när de tittar på duken. När de sett filmen förklarar Roland att filmen är tung och svår, men viktig. Att Kerstin och han åkte dit för att ge röst till de utsatta. Att det är viktigt att ha en moralkompass som filmare, säger Roland. Man får inte kränka andra människor. Apropå det säger en elev att en annan elev filmat nakna killar i duschen. Roland menar att det är kränkande och omoraliskt. Dana påpekar att Roland ju faktiskt filmat nakna människor i Afrika. Om nu eleven blir kränkt, varför kan inte de som förekommer i dokumentären bli kränkta, undrar hon. Roland svarar att de som han filmat inte kommer att kunna se filmen eftersom de inte bor i Västeuropa. Dana svarar med att Youtube finns och frågar om han skulle bli kränkt om någon från Japan hade filmat honom naken. Roland är besvrad och menar att man måste fråga om lov att filma. Dana undrar om han frågade dem han filmade och Roland försöker hitta andra röster i klassrummet. En tjej säger knappt hörbart att hon tyckte att filmen var bra. Roland blir lättad och säger att det finns olika åsikter om filmen, vilket är bra. Aida ifrågasätter de onyanserade bilderna och blir engagerad, men Kerstin avbryter diskussionen och frågar varför eleverna låter så arga och varför de inte kan diskutera i ett normalt tonläge.

- Diskutera scenen. Håller du med Dana och Aida i deras resonemang? Varför/Varför inte? Försök att komma på liknande exempel på filmer som skildrar "de andra" som exotiska, underlägsna, stereotypa.

- I slutet på filmen samlas hela samhället för att se på Danas och Aidas film. Publiken ser den kommunala filmen först och sedan följer fem och en halv timmes vardagsfilmessä som tjejerna och andra i Lafors skapat. Dana och Aida gör en film som skiljer sig från både Rolands dokumentärfilmer men också kommunens reklamfilm. Deras film är inkluderande och inte exkluderande då människor bjuds in till att berätta sina egna historier. Diskutera hur den "officiella" bilden av Lafors som kommunen beställt skiljer sig från Danas och Aidas film. Hur visas Lafors i båda filmerna, vilka är det som syns och varför? "Vanliga" människor ser sig själva väldigt sällan på den vita duken. Vad tror ni är anledning till det?

- Försök att tänka ut vad din egen film skulle handla om? Vilka vardagliga händelser skulle du ha med? Vilka familjemedlemmar och andra människor skulle få plats i filmen om ditt liv och din kommun? Varför? Vad skulle du vilja lyfta fram i filmen om din vardag?

Etnicitet, medborgarskap, nation, identitet

Vad innebär det att vara svensk? Handlar det om en känsla, en idé? Kan man vara svensk och något annat? Är det viktigt att tillhöra ett folkslag, en grupp, att dela sin identitet med andra? Varför/Varför inte? *Amatörer* vänder och vrider på dessa frågor ur många olika perspektiv. Vad säger filmen om nationell identitet? Är den inkluderande/exkluderande och varför?

I en scen ska Musse stå framför kameran för att prata om Lafors. Byggnadsföretagets representant anser dock att han inte är rätt person.

- Varför får han inte göra det? Hur reagerar Musses karaktär på det och varför? Hur reagerar du/ni på det?
- Frågor om nation rör även tyskarnas besök. Vilka symboler använder sig Lafors kommun av för att anspela på det "typiskt" tyska? Krockar dessa symboler med verkligheten och hur Tyskland är idag? Hur i så fall?
- Identitetsfrågor berörs även i scenen som handlar om inspelningen vid bron. Där konfronterar den kommunanställda rumänskspråkige Dan en pojke som vill fiska vid bron. Diskutera scenen och även bilder av romer som förekommer i diverse filmer och i TV. Hur väljer Pichler att närma sig denna fråga?
- Nationalism kallas ofta för en föreställd gemenskap. Man föreställer

sig att människor är lika inom en nationalstats gränser eftersom de förmodas dela språk, kultur och arv. Samtidigt består ett land av ett antal miljoner individer.

Vad finns det för möjliga ”problem” för tankar om att alla måste vara lika och dela samma identitet och värden? Sverige har utvecklats från tiden som skildras i journalfilmen i början. Från att ha varit ett mer eller mindre homogent land har det utvecklats till ett mer blandat och olikartat land med människor från alla världsdelar som bosatt sig här. Den världen möter vi i storstäderna men även i mindre samhällen som Lafors. Här bor och jobbar människor med olika bakgrunder, religioner och etniciteter med varandra.

- Hur tycker du att det livet framställs i *Amatörer*? Kan du komma på andra slags exempel där den sortens uppblandning visas på något annat sätt? Hur kan idéer om nationer och nationalistiska tankar förändras i takt med tiden?

Små orter i svensk film

Amatörer utspelar sig i den fiktiva kommunen Lafors. Även i Pichlers första film *Åta sova dö* var handlingen förlagd till ett mindre samhälle. Små orter byggda kring ett par näringar led hårt när textil- och annan industri flyttade till lägre löner och obefintliga fackföreningar. Kvar finns flagnande färg och bitter nostalgi, på ytan åtminstone, och förstås jakt på strategier för att hålla staden vid liv. Pichler har i samband med att *Amatörer* visats på Göteborgs Film Festival sagt: ”En liten kommun vill göra en kommunfilm. Men även lilla Lafors är en del av den stora världen. Vare sig man vill eller ej. Med humor och spets vill jag berätta ett stycke satir med bultande hjärta – och en knuten näve. *Amatörer* är en hyllning till alla som av proffsen fått höra att det inte är ”så man gör”. Till alla småstadsrebeller. Till de exkluderade och otämjbara.”

- Vad menar Pichler? Hur är Lafors en del av den stora världen? Vad är en småstadsrebell? I en scen skriker Dana till Roland att han är en ”stockholmsjäväl”? Varför skulle det vara problematiskt att någon från Stockholm kommer och gör en film om Lafors?

- Diskutera vilka bilder av mindre städer som är mest förekommande i svensk film och TV. Finns det några klyschor som återanvänds och vilka i så fall? Varför tror ni att det är så?

- Hur framställs Lafors utifrån tre olika perspektiv: filmens, tjejernas och reklamfilmens? Hur skiljer sig de tre olika perspektiven och vad finns det för likheter?

En gammal, svartvit journalfilm förklarar för publiken var handlingen kommer att utspela sig. Den hurtiga rösten berättar att man i Lafors har ”skinn på näsan” samtidigt som arkivbilder skildrar arbete i ett garveri. Rösten berättar att Sverige varit ett jordbrukssamhälle men att människor nu jobbar med tunga maskiner i bland annat syverkstäderna där man massproducerar kläder. Journalfilmen avslutas med att rösten förklarar att Lafors står och faller med sin skinn- och textilindustri. Från arkivfilmen klipps det till nutid. Fabriker som i journalfilmen verkade fulla med liv och arbete står nu tomma och övergivna.

- Lafors är tomt idag. Varför? Försök att hitta exempel i er närhet på hur mindre orter såg ut förr i tiden och hur de ser ut idag. Vad har hänt? Ta Filmarkivet.se till hjälp i att hitta filmer från en näraliggande ort.

Generellt sett pratas det inte speciellt mycket om klass i Sverige. En del filmer skildrar arbetarklassen men ofta utgår berättelserna från ett medelklassperspektiv. I *Amatörer* framgår det tydligt att klassfrågan finns och är viktig för karaktärerna.

Klasskillnader skär rakt genom vänskapen mellan Aida, vars familj lever på mosters städjobb, och Dana, som är inbäddad i en materiell trygghet. Detta gestaltas i middagsscenen när Aida och hennes moster besöker Danas familj. Det är stelt runt bordet. Danas mamma berättar om sin mat och Aidas moster om sin, det finns likheter mellan deras matkulturer. Aidas moster säger att hon är orolig för sitt jobb, att tjejerna ställer till problem med sin film och att hon är rädd att hon ska bli sparkad från städjobbet på kommunen. Danas mamma tycker tvärtom att de är duktiga och modiga och att de bör fortsätta göra det de gjort, att låta sina röster bli hörda. Aidas moster berättar att de inte har råd att offra något för de ideal Danas mamma pratar om. Danas mamma säger att hon förstår Aidas familjs position men att hon själv offrat mycket för att Dana ska kunna säga sin åsikt fritt, spela trummor, sjunga, uttrycka sig helt enkelt. Aidas moster berättar på arabiska att de är arbetande människor som måste jobba för att kunna äta, klä sig, leva. Därför måste hon behålla sitt jobb. Aida vägrar att översätta och börjar stillsamt gråta.

- Medelklassens strävan mot förverkligande ställs mot arbetarens obefintliga marginaler att göra detsamma. Scenen är viktig, inte bara för att den belyser klasskillnader, men också för att den visar på att det finns skillnader även inom den alltför ofta hopklumpade gruppen ”invandrare”. Ursprung och andra skillnader har betydelse, men klass är avgörande. Diskutera scenen och försök hitta förklaringar till både Aidas mosters men också Danas föräldrars perspektiv. Hur kan tjejernas filmande vara både farligt och befriande?

- I en annan scen filmar Aida sina kusiner medan de städar i kommunhuset. Liknande scener återfinns i Pichlers första film *Åta sova dö* där huvudpersonen Rasa packar in sallad i långa tagningar. Diskutera hur ofta man ser arbetarklassen arbeta på film? Varför tror ni att det saknas sådana skildringar?

I filmen diskuteras etableringen av Superbilly. Konsumtionssamhället kritiserar men nyanseras också. Dana och Aida går till den lokala skinnfabriken och intervjuar de anställda. Alla som intervjuas verkar tycka att det är en dålig idé med Superbillys etablering eftersom de kan bli utkonkurrerade, samtidigt som lågpriskedjans anställda inte erbjuds basala rättigheter. I en annan scen åker tjejerna till en mataffär för att ta reda på vad kunderna tycker om Superbilly. En sv dem anklagar tjejerna för att moralisera för dem som är i ekonomiskt underläge. Själva har han inte råd att köpa annat än billiga varor och kläder.

- Diskutera för- och nackdelar med lågprisföretag av olika slag: mataffärer, flygbolag och så vidare. Vilka positiva saker för de med sig och vad finns för negativa konsekvenser?

Tips på fördjupning

Se

Äta sova dö (Gabriela Pichlers första långfilm från 2012 som berör liknande teman från ett annat perspektiv)

Sebbe (regi: Babak Najafi, 2010)

Amatören (Amator, regi: Krzysztof Kieslowski, 1979). Kieslowskis genombrottsfilm skildrar en passionerad filmamatörs liv. Filmen är något av inspiration för *Amatörer*.

www.filmarkivet.se samlar unikt rörligt bildmaterial ur arkiven som nu tillgängliggörs på nytt; främst kort-, dokumentär-, journal- och reklamfilm, som speglar ett svenskt århundrade i förvandling och framväxten av dagens samhälle. På Filmarkivet kan man botanisera och lära sig mer om hur Sverige såg ut förr i tiden men också om vad man rapporterade om och vad som ansågs viktigt.

Att läsa

Ett öga rött (Jonas Hassen Khemiri, Norstedts, 2003). Khemiri är filmens med-manusförfattare. *Ett öga rött* innehåller många frågor kring uppväxt, tillhörighet och utanförskap som även förekommer i filmen.

Allvarsamma lekar: Receptionen av Play och "lilla hjärtat". In: E. Hedling and A. Wallengren, eds., Den nya svenska filmen: Kultur, kriminalitet och kakofoni, Stockholm: Atlantis, pp. 225-244. Stigsdotter, I. (2012) Kapitlet analyserar receptionen av två filmer som mött mediestormar då de också handlat om etnicitet. Det kan vara intressant att analysera vad man kan läsa av i filmerna och hur debatterna påverkar den offentliga diskursen och inte bara den svenska filmindustrin.

En fördjupad intervju med Gabriela Pichler i FLM (<http://flm.nu/2016/05/gabriela-pichler-om-varfor-representation-ar-kvalitet/>)

Produktionsuppgifter

Amatörer

Sverige, 2018

Regi: Gabriela Pichler

Manus: Gabriela Pichler, Jonas Hassen Khemiri

Producent: Anna-Maria Kantarius

Klippning: Johan Lundborg, Gabriela Pichler, Andreas Nilsson

Foto: Johan Lundborg

Medverkande: Zahraa Aldoujaili, Yara Aliadotter, Fredrik Dahl, med flera

Premiärdatum: 16 mars 2018

Distribution: TriArt Film

Längd: 102 min

Censur: Från 7 år

Redaktion

Text: Sanjin Pejčević

Redaktör: Anna Håkansson

Svenska Filminstitutet, mars 2018

Kontakt

filmiskolan@filminstitutet.se

<http://www.filminstitutet.se/sv/fa-kunskap-om-film/film-i-skolan/>

Observera

Filminstitutet kan inte garantera att filmen finns i distribution sedan den har slutat visas på ordinarie biografrepertoar. Via filminstitutet.se/boka-skolbio kan du lära dig mer om hur du hittar och bokar film för visningar i lärande sammanhang.